ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

της 17ης Σεπτεμβρίου 2002 *

Στην υπόθεση C-320/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Ηνωμένο Βασίλειο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

A. G. Lawrence κ.λπ.

και

Regent Office Care Ltd,

Commercial Catering Group,

Mitie Secure Services Ltd,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, P. Jann, F. Macken, N. Colneric (εισηγήτρια) και S. von Bahr, προέδρους τμήματος, D. A. O. Edward, A. La Pergola, J.-P. Puissochet, M. Wathelet, R. Schintgen και B. Σκουρή, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: L. A. Geelhoed
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι M. Lawrence κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον B. Langstaff, QC, και την D. Rose, barrister,

— η Mitie Secure Services Ltd, εκπροσωπούμενη από τον B. Napier, barrister,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την G. Amodeo, επικουρούμενη από τον N. Paines, QC,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την N. Yerrell και τον A. Aresu,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των M. Lawrence κ.λπ., εκπροσωπουμένων από τον B. Langstaff και την D. Rose, της Mitie Secure Services Ltd, εκπροσωπουμένης από τον B. Napier, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπουμένης από την G. Amodeo και τον N. Paines, και της Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τον M. Shotter και την N. Yerrell, κατά τη συνεδρίαση της 8ης Ιανουαρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Μαρτίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 20ής Ιουλίου 2000, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Αυγούστου 2000, το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ του M. Lawrence και 446 άλλων εργαζομένων, σχεδόν όλων γυναικών (στο εξής: ενάγοντες διάδικοι της κύριας δίκης), και των εταιριών Regent Office Care Ltd, Commercial Catering Group και Mitie Secure Services Ltd (στο εξής: εναγόμενες της κύριας δίκης), στην υπηρεσία των οποίων οι ενάγοντες εργάζονται ή εργάζονταν, σχετικά με αίτημα παροχής ίσης αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

3 Μέχρι το 1990 περίπου, το North Yorkshire County Council (στο εξής: Council) αναλάμβανε το ίδιο τις εργασίες καθαρισμού και σιτίσεως στις σχολικές εγκαταστάσεις που εξαρτώνταν από αυτό. Στη συνέχεια, τα καθήκοντα της παροχής των εν λόγω υπηρεσιών μεταφέρθηκαν στις εναγόμενες επιχειρήσεις της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της υποχρεωτικής διαδικασίας μειοδοτικού διαγωνισμού που επέβαλε ο Local Government Act 1988 (νόμος του 1988 περί τοπικής αυτοδιοικήσεως).

4 Κατά τη διάρκεια της περιόδου διεξαγωγής του μειοδοτικού διαγωνισμού, μερικές γυναίκες εργαζόμενες άσκησαν αγωγή κατά του Council, ζητώντας ίσες αμοιβές χωρίς διακρίσεις με βάση το φύλο, δυνάμει του Equal Pay Act 1970 (στο εξής: νόμος του 1970). Οι ενάγουσες στην υπόθεση αυτή δικαιώθηκαν τελικά με απόφαση του House of Lords (Ηνωμένο Βασίλειο) της 6ης Ιουλίου 1995 (ICR 833). Το Council δέχθηκε τα αποτελέσματα μιας εθνικής μελέτης του 1987 περί της εκτιμήσεως του έργου που παρέχουν οι εργαζόμενοι, κατά την οποία η εργασία των εναγουσών στην ως άνω υπόθεση ήταν ίσης αξίας με εκείνη των ανδρών που απασχολούνται για παράδειγμα ως κηπουροί ή με την αποκομιδή των απορριμμάτων και με τη συντήρηση των υπονόμων. Το House of Lords απέρριψε το επιχείρημα κατά το οποίο το Council, για να είναι ανταγωνιστικό έναντι των εμπορικών επιχειρήσεων στη διαδικασία του μειοδοτικού διαγωνισμού και στο πλαίσιο της ανοικτής αγοράς, εδικαιούτο να καταβάλλει χαμηλότερες αμοιβές στις γυναίκες εργαζομένους. Απέρριψε επίσης τον ισχυρισμό ότι οι επίμαχες διαφορετικές αμοιβές οφείλονταν στην πραγματικότητα σε άλλους λόγους και όχι στο φύλο. Συνοψίζοντας, το House of Lords αποφάνθηκε ότι, προκειμένου να ζητήσουν ίση αμοιβή χωρίς δυσμενείς διακρίσεις με βάση το φύλο, οι ενάγουσες στην ως άνω υπόθεση μπορούσαν να συγκριθούν με άνδρες εργαζόμενους στην υπηρεσία του Council σε άλλους τομείς δραστηριοτήτων, η εργασία των οποίων θεωρήθηκε ως ισοδύναμη με βάση τη μελέτη περί της εκτιμήσεως του έργου που παρέχουν οι εργαζόμενοι.

5 Κατόπιν της αποφάσεως αυτής του House of Lords, το Council αποζημίωσε τις γυναίκες που εργάζονταν ακόμη για το Council στις υπηρεσίες σιτίσεως και καθαρισμού, οι αμοιβές των οποίων ήταν χαμηλότερες από τις αντιστοιχούσες προς το επίπεδο που είχε γίνει δεκτό με την ως άνω μελέτη, ενώ οι αμοιβές τους αυξήθηκαν μέχρι του επιπέδου των αμοιβών των ανδρών των οποίων η εργασία κρίθηκε ίσης αξίας.

6 Όταν το Council συνήψε συμβάσεις με τις εναγόμενες επιχειρήσεις της κύριας δίκης σχετικά με παροχή υπηρεσιών σιτίσεως και καθαρισμού, οι επιχειρήσεις αυτές προσέλαβαν ορισμένες γυναίκες εργαζόμενες, οι οποίες απασχολούνταν στην υπηρεσία του Council, και τους προσέφεραν αμοιβές χαμηλότερες από εκείνες που τους κατέβαλλε το Council πριν από τη μεταφορά των δραστηριοτήτων αυτών. Προσέλαβαν επίσης και νέες εργαζόμενες, οι οποίες ουδέποτε είχαν απασχοληθεί στην υπηρεσία του Council με αμοιβές χαμηλότερες από εκείνες που αυτό κατέβαλλε στις γυναίκες εργαζόμενες πριν από τη μεταφορά.

7 Οι ενάγοντες διάδικοι της κύριας δίκης είναι εργαζόμενοι που απασχολούνται ή απασχολούνταν στην υπηρεσία των τριών εναγομένων επιχειρήσεων της κύριας δίκης για την εκτέλεση εργασιών καθαρισμού και σιτίσεως στα σχολεία που εξαρτώνταν από το Council. Το Council απασχολούσε αρχικά τους περισσότερους από τους ενάγοντες για την παροχή των ίδιων υπηρεσιών στα ίδια σχολεία.

8 Τον Δεκέμβριο του 1995 οι ενάγοντες διάδικοι της κύριας δίκης ενήγαγαν ενώπιον του Industrial Tribunal (England and Wales) τις εναγόμενες επιχειρήσεις της κύριας δίκης βάσει του νόμου του 1970. Κατά της αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού άσκησαν έφεση ενώπιον του Employment Appeal Tribunal (Ηνωμένο Βασίλειο), το

οποίο απέρριψε την αγωγή επί της ουσίας. Τότε άσκησαν αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ισχυριζόμενες ότι, υπό τις ειδικές περιστάσεις της κύριας δίκης, το άρθρο 141 ΕΚ τους παρείχε το δικαίωμα να ζητήσουν ίση αμοιβή με τους άνδρες εργαζομένους στην υπηρεσία του Council, οι οποίοι λαμβάνονται ως βάση συγκρίσεως, χωρίς να εξετάζεται αν απαχολούνταν προηγουμένως στην υπηρεσία του Council ή αν απασχολούνται τώρα σ' αυτό.

9 Στο πλαίσιο της προκαταρκτικής συνεδριάσεως της κύριας δίκης, οι διάδικοι συμφώνησαν να λάβουν ως βάση την υπόθεση ότι υφίσταται διαφορά, σε βάρος των εναγόντων της κύριας δίκης, μεταξύ των συνθηκών εργασίας τους και εκείνων των ατόμων προς τα οποία συγκρίθηκαν. Η διάταξη του αιτούντος δικαστηρίου αναφέρει, προς τούτο, ότι στηρίχθηκαν στις ακόλουθες υποθέσεις:

«α) Υπήρξε μεταβίβαση επιχειρήσεως όταν συνάφθηκαν με την εναγομένη οι σχετικές συμβάσεις σιτίσεως και καθαρισμού.

β) Η εργασία των εναγόντων διαδίκων ήταν ίσης άξιας με την εργασία των ατόμων που ελήφθησαν ως συγκριτικό στοιχείο κατά τον χρόνο της ως άνω μεταβιβάσεως.

γ) Η εργασία των εναγόντων εξακολουθούσε να είναι ίσης αξίας προς εκείνη των ατόμων που ελήφθησαν ως συγκριτικό στοιχείο κατά τον χρόνο ασκήσεως των αρχικών αγωγών.

δ) Τα άτομα που ελήφθησαν ως συγκριτικό στοιχείο εργάζονταν καθ' όλη τη διάρκεια των επίμαχων περιόδων στην υπηρεσία του Council.»

10 Για να αποφανθεί επί της διαφοράς της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει αν οι ενάγοντες διάδικοι της κύριας δίκης δικαιούνται να λάβουν ως βάση συγκρίσεως τους όρους και τις συνθήκες εργασίας των ανδρών εργαζομένων στην υπηρεσία του Council, προκειμένου να στηρίξουν το αίτημά τους σχετικά με την εκ μέρους των εναγομένων επιχειρήσεων παροχή ίσης αμοιβής χωρίς διακρίσεις με βάση το φύλο. Στο πλαίσιο αυτό, το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει άμεση εφαρμογή το άρθρο 141 [ΕΚ] στα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υποθέσεως (όπως περιγράφονται στο σκεπτικό της αποφάσεως), έτσι ώστε να είναι δυνατή η επίκλησή του εκ μέρους των εναγόντων διαδίκων στην εθνική δίκη, προκειμένου να μπορέσουν να συγκρίνουν τις αποδοχές τους με αυτές των ανδρών εργαζομένων που απασχολούνται στην υπηρεσία τού North Yorkshire County Council, οι οποίοι παρέχουν εργασία ίσης αξίας με αυτή που παρέχουν οι ενάγοντες;

2) Μπορεί ένας ενάγων, ο οποίος επικαλείται το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 141 [ΕΚ], να στηριχθεί στο άρθρο αυτό μόνον εφόσον ο εναγόμενος εργοδότης έχει τη δυνατότητα να εξηγήσει γιατί ο εργοδότης του ληφθέντος προς σύγκριση εργαζομένου καταβάλλει στον εργαζόμενο αυτό συγκεκριμένο ύψος αποδοχών;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

11 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα, πρέπει να υπομνησθεί εκ προοιμίου ότι το άρθρο 141, παράγραφος 1, ΕΚ θεσπίζει την αρχή ότι η όμοια εργασία ή η εργασία ίσης αξίας πρέπει να αμείβεται κατά τον ίδιο τρόπο, είτε παρέχεται από άνδρα εργαζόμενο είτε από γυναίκα.

12 Όπως έχει δεχθεί το Δικαστήριο με την απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Defrenne II (Συλλογή τόμος 1976, σ. 175, σκέψη 12), η αρχή αυτή, η οποία αποτελεί την ειδική έκφραση της γενικής αρχής της ισότητας που απαγορεύει την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων με διαφορετικό τρόπο, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς, περιλαμβάνεται στις βάσεις της Κοινότητας (βλ. την απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, C-381/99, Brunnhofer, Συλλογή 2001, σ. I-4961, σκέψη 28).

13 Το Δικαστήριο δέχθηκε το άμεσο αποτέλεσμα της προβλεπόμενης από τη Συνθήκη ΕΚ αρχής της ίσης αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων. Έκρινε ότι η αρχή αυτή ισχύει όχι μόνο για τις πράξεις των δημοσίων αρχών, αλλά εκτείνεται επίσης σε όλες τις συμβάσεις που έχουν σκοπό να ρυθμίσουν κατά συλλογικό τρόπο την έμμισθη εργασία, όπως και στις συμβάσεις μεταξύ ιδιωτών (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Defrenne II, σκέψεις 39 και 40).

14 Ενόψει των σκέψεων αυτών, πρέπει να εξεταστεί αν το άρθρο 141, παράγραφος 1, ΕΚ έχει εφαρμογή σε περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης.

15 Η ιδιαιτερότητα της υποθέσεως της κύριας δίκης έγκειται στην ύπαρξη τριών χαρακτηριστικών. Καταρχάς, τα άτομα των οποίων οι αμοιβές λαμβάνονται υπόψη ως στοιχείο συγκρίσεως εργάζονται για διαφορετικούς εργοδότες, ήτοι, αφενός, για το Council και, αφετέρου, για τις εναγόμενες επιχειρήσεις της κύριας δίκης. Στη συνέχεια, οι ενάγοντες διάδικοι της κύριας δίκης παρέχουν στις επιχειρήσεις αυτές εργασία όμοια προς εκείνη την οποία ορισμένοι από τους διαδίκους αυτούς παρείχαν στο Council πριν από τη μεταβίβαση της σχετικής επιχειρήσεως. Τέλος, η εργασία αυτή αναγνωρίστηκε ως ίσης αξίας έναντι εκείνης που παρείχαν οι εργαζόμενοι του Council που επελέγησαν προς σύγκριση και εξακολουθεί να είναι ίσης αξίας.

16 Το αιτούν δικαστήριο δεν υπέβαλε ερώτημα σχετικά με την προστασία που απορρέει, σε μια τέτοια περίπτωση, από την οδηγία 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171). Τα ερωτήματά του αφορούν μόνον το άρθρο 141, παράγραφος 1, ΕΚ.

17 Συναφώς, αρκεί να σημειωθεί ότι από κανένα στοιχείο του γράμματος του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ δεν προκύπτει ότι η δυνατότητα εφαρμογής της διατάξεως αυτής περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες οι άνδρες και οι γυναίκες παρέχουν εργασία στον ίδιο εργοδότη. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι είναι δυνατή η επίκληση της αρχής την οποία θέτει το άρθρο αυτό ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και σε περιπτώσεις δυσμενών διακρίσεων που απορρέουν άμεσα από νομοθετικές διατάξεις ή συλλογικές συμβάσεις εργασίας, καθώς και στην περίπτωση στην οποία η εργασία παρέχεται στην ίδια επιχείρηση ή υπηρεσία, ιδιωτική ή δημόσια (βλ., μεταξύ άλλων, την προαναφερθείσα απόφαση Defrenne II, σκέψη 40· τις αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 1980, 129/79, Macarthys, Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 645, σκέψη 10, και της 31ης Μαρτίου 1981, 96/80, Jenkins, Συλλογή 1981, σ. 911, σκέψη 17).

18 Εντούτοις, όταν, όπως εν προκειμένω στην κύρια δίκη, οι διαφορές που παρατηρούνται ως προς την αμοιβή των εργαζομένων που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία ίσης αξίας δεν έχουν την ίδια προέλευση, ελλείπει το όργανο ή ο φορέας που είναι υπεύθυνος για την ανισότητα και ο οποίος θα μπορούσε να αποκαταστήσει την

ίση μεταχείριση. Μια τέτοια κατάσταση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ. Επομένως, δεν μπορούν να γίνονται συγκρίσεις σχετικά με την εργασία και την αμοιβή των ως άνω εργαζομένων με βάση τη διάταξη αυτή.

19 Ενόψει του συνόλου των προηγουμένων σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι μια κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, στην οποία δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος φορέας υπεύθυνος για τις διαφορές που παρατηρούνται ως προς την αμοιβή των εργαζομένων διαφορετικού φύλου που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία ίσης αξίας, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ.

20 Ενόψει της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει να δοθεί απάντηση στο δεύτερο.

Επί των δικαστικών εξόδων

21 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 20ής Ιουλίου 2000 το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division), αποφαίνεται:

Μια κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, στην οποία δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος φορέας υπεύθυνος για τις διαφορές που παρατηρούνται ως προς την αμοιβή των εργαζομένων διαφορετικού φύλου που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία ίσης αξίας, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 141, παράγραφος 1, ΕΚ.

Rodríguez Iglesias	Jann	Macken
Colneric	von Bahr	Edward
La Pergola	Puissochet	Wathelet
Schintgen	Σκουρής	

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 17 Σεπτεμβρίου 2002.

Ο Γραμματέας	Ο Πρόεδρος
R. Grass	G. C. Rodríguez Iglesias